

MARIJA KLOBČAR

»Čez polje pa svetinja gre ...«

Ob devetdesetletnici rojstva dr. Zmage Kumer

Leta 1924 se je 24. aprila, na jurjevo, v Ribnici rodila raziskovalka slovenskega pesemskega izročila, dr. Zmaga Kumer. Njeno bivanje, osmišljeno s pogledom v večno in neskončno, je bilo napolnjeno z veseljem do dela in z ljubeznijo do domovine. Domovine, ki jo je dr. Zmaga Kumer, v evropskem prostoru uveljavljena raziskovalka, obogatila z raziskovalnimi pričevanji o pesemski govorici malih ljudi. Z njo je zaznamovala svojo osebno in strokovno zavezanost tistim, v katerih je prepoznavala samobitnost Slovencev: ljudem na podeželju. Temu je bil zavezan ves njen raziskovalni pogled, ki se je izrisoval na razdalji med mestom in podeželjem, med Ribnico, kjer se je rodila, Celjem, kjer je kot gimnazijka preživljala drugo svetovno vojno, in Kočevjem, kjer je kot maturantka zaključila gimnazijo.

Bogastvo duha in v ljudski spomin zapisane stopinje slovenstva jo je učila odkrivati tudi izobrazba, ki je bila deležna kot študentka slavistike, po slavistični diplomi pa še študij na folklorno-zgodovinskem oddelku Akademije za glasbo. Že med študijem, ko je leta 1948 na Glasbenonarodopisnem inštitutu začela delati kot asistentka za besedilno analizo ljudske pesmi, se je posvečala vsem področjem etnomuzikologije, s posebno skrbjo pa prav slovenskim pripovednim pesmim. Iskanje sledi srednjeveške božične pesmi, ki se je leta 1955 izteklo v njenem doktorskem delu *Slovenske prireditve srednjeveške božične pesmi Puer natus in Betlehem*, je nakazovalo le eno od smeri njenega zanimanja.

Dr. Marija Klobčar je višja znanstvena sodelavka na Glasbenonarodopisnem inštitutu ZRC Slovenske akademije znanosti in umetnosti, docentka za folkloristiko in mitologijo.

V raziskovalnem obzorju glasbenega narodopisja je Zmaga Kumer pesem prepoznavala kot odsev nepokvarjene duševne pokrajine preprostih ljudi, tako pa je razumela tudi njeno raziskovanje. Ob tem se je močno naslonila na spoznanja predhodnikov. Zbirka *Slovenske ljudske pesmi*, znanstveno-kritična izdaja vseh doslej znanih slovenskih ljudskih pesmi, opremljena z napevi, je začela izhajati na njeno pobudo, in sicer kot nadgradnja Štrekljeve zbirke *Slovenske narodne pesmi*. Razkrivanju pripovednih pesmi se je najbolj posvetila z delovanjem v *Baladni komisiji*, *Kommission für Volksdichtung*, pri kateri je sodelovala od vsega začetka, torej od leta 1966. Z njenim velikim slovensko-nemškim delom *Vsebinski tipi slovenskih pripovednih pesmi* (1974), prvotno namenjenim poglobljeni mednarodni primerjavi balad, pa smo Slovenci med prvimi dobili izčrpen, vsestransko razčlenjen pregled nad našim pripovednim pesemskim izročilom. Svoje zanimanje za pripovedne pesmi je poglobljala v številnih razpravah, kot je na primer *Balada o nevesti detomorilki* (1963), ki so sistematično razkrivale razna področja naše najdragocenejše pesemske dediščine.

Odnos Zmage Kumer do izročila je bilo nadvse spoštljivo razkrivanje prostranstev duha. Raziskovala je v času, ki sta ga simbolno zaznamovala iskanje Lepe Vide in sledenje magičnim zvokom belokranjskih kresnic. Čeprav je na podeželje odhajala kot mestni otrok, pa je bil čas njenih raziskovalnih poti tudi čas pristnih terenskih izkustev. Tistih, ki so se čez desetletja vračala v podobah skromnih kamric, kjer je spala v dneh snemanja na terenu, zadreg bivanja pri družinah in klepanja kose v jutranjem svitu.

O življenju na podeželju tako ni slišala pripovedovati, to je bil svet, ki se je v njeno raziskovanje ljudske pesmi zarisoval sam. Prav zato je v svoj pogled na ljudsko pesem vključila razna področja življenja v preteklosti in sedanjosti. Tako je nastala tudi njena antologijsko zasnovana monografija *Pesem slovenske dežele* (1975), izjemoma pa je o življenju spregovorila tudi neposredno, posebno predano in z ljubeznijo pa z delom *Ljudska glasba med rešetarji in lončarji v Ribniški dolini*, posvečenim njeni rodni dolini. Tesno povezanost je čutila tudi s Koroško, kamor je zahajala vse do svoje

smrti: ljubezen do Koroške je izrazila z zbiranjem in izdajanjem tega pesemskega izročila, o svoji posebni povezanosti z Ziljsko dolino in življenju Ziljanov pa je spregovorila v knjižici *Od Dolan do Šmohorja* (1981).

S pogledom, nadvse spoštljivo zazrtim v pesem, je marsikdaj prestregla tudi življenje samo, in sicer tako, kot ga je lahko videla kot hči učiteljice in davčnega uradnika: kot življenje, ki ga je žlahtnila ljubezen do zemlje in do pesmi. Čeprav v njenih podobah vasi, ki so se vpletale v ljudsko pesem, ni bilo čutiti vpliva mest in čeprav je njen pogled pri pesmih iskal »stare žalostne, ne tiste kvante«, je vendarle domači in tuji javnosti skušala posredovati »pesem slovenske dežele« v vsej njeni celovitosti. Ne le v monografiji, ki jo je naslovila s tem simbolnim naslovom, temveč v neizmerljivem nizu misli in objav, s katerimi je pesem samo in misel nanjo vračala ljudem. Te objave, ki sta jih navdihovali in usmerjali zvestoba Štrekljevim raziskovalnim principom in njena raziskovalna širina, statistika meri z več kot petsto tridesetimi naslovi raznih del in štiridesetimi samostojnimi knjižnimi izdajami.

Zvestoba tem načelom je oblikovala tudi izdajo zbirk *Ljudske pesmi Koroške z upodobitvijo pesmi posamičnih dolin – Kanalska dolina* (1986), *Ziljska dolina* (1986), *Spodnji Rož* (1992), *Zgornji Rož* (1996) in *Podjuna* (1998). Za monografsko zaokrožene prikaze pesemskega izročila pa si je Zmaga Kumer prizadevala predvsem potem, ko se je z upokojitvijo odmaknila od terenskega raziskovanja. Tako so nastale zbirka slovenskih ljudskih pesmi o Mariji, *Lepa si, roža Marija* (1988), zbirka slovenskih ljudskih pesmi o vojaščini in vojskovanju *Oj ta vojaški boben* (1992), zbirka nabožnih pripovednih pesmi *Čez polje pa svetinja gre* (1994), zbirka kolednic *Mi smo prišli nócoj k vam* (1995), upodobitev slovenskega ljudskega pasijona v zbirki *Zlati očenaš* (1999), folkloristični prikaz svatovskih pesmi v knjigi *Je ohcet vesela* (2001), mrliških pesmi pa v zbirki *Ena urca bo prišla* (2003).

Z željo, da bi pesem vrnila v vsakdanjost Slovencev, je pripravila zelo odmevni pesmarici slovenskih ljudskih pesmi *Eno si zapojmo* (1995) in *Še eno si zapojmo* (1999), pred dokončnim odhodom z

inštituta, kjer je delala tudi po upokojitvi, pa je na podlagi monografije o Ribniški dolini s sodelavci pripravila še zgoščenko *Od Ribnice do Rakitnice* (2003). Njeno delo so po dokončnem slovesu od Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU zaokrožili splet razmišljanj o Mariji, Svetem pismu in ljudski pesmi (2004) in zbirke Mohorjeve družbe *Koledniki prihajajo* (2003), *Od klopotca do adventnega venca* (2004), *Od pusta do majnice* (2005) in *Od Florjanovega do velikega šmarna* (2006). Svoj etnomuzikološki opus je Zmaga Kumer simbolično zaključila z zbirko *Delo in ljudska pesem na Slovenskem* (2006).

Delo Zmage Kumer pa ni bilo vidno le v objavah: navzoče je bilo v navzven nevidnem urejanju, ki ga je zahtevalo zbiranje bogatega pesemskega izročila. Ves arhiv Glasbenonarodopisnega inštituta nosi sledove nešteti ur njenega nevidnega dela. Ta prizadevanja so odsevala tudi njena teoretsko zasnovana dela, kot sta *Vloga, zgradba, slog slovenske ljudske pesmi* (1996) in njen zadnji celoviti pregled vseh spoznanj s tega področja oziroma njenih pogledov, monografija *Slovenska ljudska pesem* (2002).

V teh delih je skušala na izčrpen, vendar dovolj poljuden način približati slovensko pesemsko dediščino tudi tistim, ki se z ljudsko pesmijo ukvarjajo le ljubiteljsko, in hkrati utemeljevala svoje poglede nanjo. Na podlagi obsežnega gradiva je opisala in opredelila tudi ljudske inštrumente in jih razvrstila po mednarodni klasifikaciji. Delo *Slovenska ljudska glasbila in godci* (1972) je, obogateno in dopolnjeno z novimi spoznanji, ponovno izšlo čez dobro desetletje (*Ljudska glasbila in godci na Slovenskem*, 1983), v nekoliko predelani obliki pa tudi v okviru mednarodne zbirke *Handbuch der europäischen Volksmusikinstrumente* v nemškem jeziku (*Die Volksmusikinstrumente in Slowenien*, 1986).

Objave Zmage Kumer namreč niso bile odmevne le doma, temveč tudi tujini. V tujini, kjer je izdala skoraj tretjino svojih del, so izšli tudi sintetični pregledi, pomembni za razumevanje slovenske ljudske pesmi, med drugim *Das slowenische Volkslied in seiner Mannigfaltigkeit* (München 1968) in *Slovenačko narodno pesništvo* (Novi Sad 1987). Sodelovala je z najpomembnejšimi

raziskovalci ljudskih pesmi drugih narodov, delno tudi kot članica različnih uredniških odborov ali raziskovalnih skupin, kot so *Alpes Orientales* in *Kommission für Volksdichtung*, bila pa je tudi članica kuratorija za podelitev nagrade *Europa-Preis für Volkskunst* s sedežem v Hamburgu. Skoraj dvajset let je sodelovala pri izdaji *Jahresbibliographie der Volksballadenforschung*.

Svoj pogled je želela posredovati mladim, ne le v svojih delih, temveč neposredno, s pedagoškim delom. Med letoma 1953 in 1989 je predavala na Oddelku za muzikologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, nekaj let je predavala na Akademiji za glasbo, kot gostujoča profesorica pa tudi v Innsbrucku, v Münchnu in v Sarajevu. Spoznanja etnomuzikološke znanosti doma in na tujem, obogatena z lastnimi raziskovalnimi izkušnjami, je za pedagoške potrebe strnila v delih *Uvod v glasbeno narodopisje* (1969) in *Etnomuzikologija* (1977, 1988).

Življenje Zmage Kumer je bilo raziskovanje in raziskovalni prostori njeno drugo domovanje. To je leta 1992 zabeležilo tudi mednarodno priznanje za njeno delo, Herderjeva nagrada. Leta 1995 je postala častna članica ZRC SAZU. Doma je bila leta 1983 nagrajena z Redom dela z zlatim vencem, leta 1998 za življenjsko delo z najvišjim priznanjem, s Zoisovo nagrado, leta 2003 s Štrekljevo nagrado, pred tem pa v okviru stroke že z Murkovim priznanjem (1989). Leta 1992 je postala častna občanka občine Ribnica. Te nagrade in priznanja so dopolnjevale izvolitve za častno članico Mohorjeve družbe, postala pa je tudi Dama Božjega groba (2001).

Osebo pa so ji veliko pomenili odzivi preprostih ljudi: poznali so jo v neštetihi vaseh, saj je sama ali kot del ekip Glasbenonarodopisnega inštituta z mikrofonom v roki in s terenskim zvezkom tja zahajala desetletja. Poznali so jo po polemični knjižici z naslovom *Kam bi sto folkloro?*, iz radijskih oddaj *Slovenska zemlja v pesmi in besedi* in s številnih predavanj in strokovnih srečanj, kjer je skrbela za ustrezno umeščenost ljudske pesmi v javno strokovno zavest. Z raznimi prispevki je svoje vedenje o ljudski pesmi in svoje poglede na svet objavljala tudi v Družini, zadnja leta pa je v umirjenosti

Doma počitka v Gornjem Gradu prevajala za Communio in Karmel v Sori ter knjigo škofa Kapellarija in Guardinijevo knjigo »Gospod«.

Zmaga Kumer je bila raziskovalka, ki je slovensko ljudsko pesem povezovala z uresničevanjem stoletnih sanj o slovenski samostojnosti. Verjela je vanjo, tako kot je verjela v moč izročila, ki mu je posvetila svoje življenje. Iz svojega zadnjega domovanja v domu počitka v zavetju gornjegrajskih gozdov, kjer je njen vsakdan osmišljevalo predvsem sodelovanje pri Communio, pa se je s predanostjo, osmišljeno v presežnem, v mislih pogosto vračala tudi v dolino svojega otroštva, v rodno Ribnico, vse do svojega slovesa na janževo, 27. decembra leta 2008. In prav v Ribnici, kjer je delo Zmage Kumer ostalo pomemben del kulturnega spomina, je bila lansko zimo urejena njena spominska soba. Ta prostor izročila, posvečen njenemu spominu, je v opredmeteni podobi ujel odkrivanje podedovanih vrednot in neustavljivo hojo za pesmijo, nekoč zapisano tudi v naslovu ene od zbirk slovenskega pesemskega izročila, »Čez polje pa svetinja gre ...«.